

NYSØ-SAMLINGENS

STIFTERE

Hvordan er Thorvaldsen-Samlingen paa Nysø blevet til? Jeg har altid troet, at det var Andrup, Frederiksborg-Museets ledende inspektør og senere direktør, der i sin egenskab af mere eller mindre officiel konsulent ved lensafløsningen af 1919 havde ordnet den historie – at han havde været samlingens egentlige stifter og organisator. Dette er ikke helt urigtigt, men da jeg efter Andrups død overtog det museumsmæssige tilsyn med samlingen og søgte visse oplysninger, saa jeg tilfældigvis antydninger af, at min opfattelse dog ikke var ganske dækkende.

Det viste sig vanskeligt at skaffe sig nærmere underretning. Nysø-Samlingen har ikke noget arkiv selv, og den skriftlige aflejring om Nysø i Thorvaldsens Museums brevarkiv er meget sparsom. Jeg spurgte saa den eneste overlevende af samlingens stiftere, fhv. overformynder *L. Ingerslev*, der som »lenssekretær« og Lensnævnets formand havde været den centrale person i lensafløsningens gennemførelse. Overformynderen erklærede, at han ikke mere huskede de intimere detaljer i begivenheder, der paa det tidspunkt laa indtil 35 aar tilbage, men han hentede med stor elskværdighed en bunke papirer fra Lenskontrollens arkiv i Overformynderiet, hvor de beror sammen med Lensnævnets arkiv. Det gjorde mig imidlertid ikke stort klogere, jeg fik ikke tydeligere svar paa de spørgsmaal, jeg stillede, end det, jeg kunde finde i Thorvaldsens Museum. Hvis man vil vide, hvorledes Nysø-Samlingen opstod, maa man holde sig til, hvad der kan fremgaa af museets arkiv, men det er ikke saa daarligt endda, naar man medtager referaterne i bestyrelsens mødeprotokol.

*

*

*

Lad os forudskikke, at Th. Oppermann tiltraadte som direktør for Thorvaldsens Museum den 1. Marts 1921.

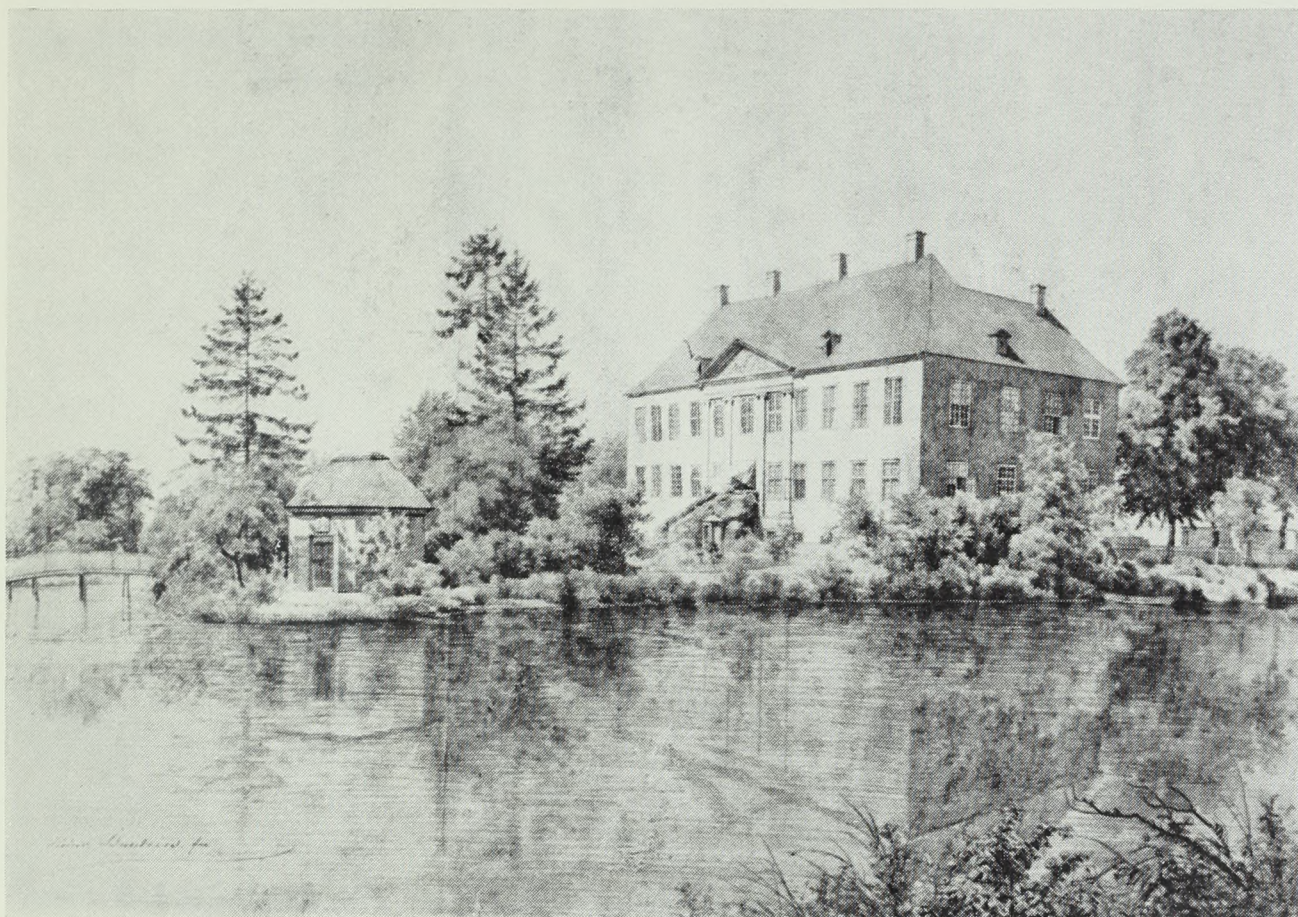
I referatet af bestyrelsens møde den 27. Juni 1921 findes følgende meddelelse:

Direktøren havde haft Besøg af Magister Andrup, der var Lensnævnets Sekretær i kunstneriske Sager, og som havde meddelt, at Nysø i nær Fremtid vilde gaa over til fri Ejendom. Spørgsmaalet om den fremtidige Anbringelse af Thorvaldsens derværende Arbejder havde da naturligt meldt sig, og om Thorvaldsens Museum ikke burde overtage dem. Det var efter Andrups Mening ganske udelukket, at Staten vilde give Museet noget Tilskud af Jordfonden til denne Overtagelse. Direktøren [o: Oppermann] ansaa det for magtpaaliggende, at Sagerne blev dernede, og maaske kunde man ved Tilskud fra Kultusministeriet og Præstø Amt faa truffet en Ordning, der muliggjorde dette. Dir. havde ved Henvendelse i Kultusministeriet faaet det Indtryk, at man vilde stille sig imødekommende, hvis der fra Bestyrelsen fremkom en Anmodning i saa Henseende. Ny Carlsberg Fonden vilde ikke give noget Tilskud men eventuelt selv købe for ca. 10.000 Kr. Direktørens foreløbige Plan gik ud paa, at bevare Pavillonen som den nu stod, og skaffe de Ting, der var paa Slottet, Plads i en lille Bygning ud mod Vejen.

Dette er, saavidt jeg kan se, den ældste meddelelse, man har om Nysø-Samlingens oprettelse. Tør man godtage referatets ordlyd fuldt og helt, skulde det være Th. Oppermann, der har faaet idéen dertil ved straks at pege paa, at Nysø's Thorvaldsen-Minder burde blive paa stedet og konstitueres som sluttet samling.

Det var ganske naturligt, at Andrup foretog denne henvendelse til Oppermann. Lensafløsnings-Lovens § 6 fastsatte nemlig, at lensbesidderne ogsaa skulde svare afgift af kunstværker o. lign. i deres besiddelse for at faa dem i fri ejendom, og at det offentlige skulde have forkøbsret til saadanne ting til en skønsmæssig fastsat pris. Som Lensnævnets sagkyndige og tillige som en slags tillidsmand for museerne havde Andrup paa en maade faaet tillagt det hverv at sørge for, at de store kunstneriske værdier, der fra ældre tid fandtes paa herregaardene, ikke blev styrtet ud i kunsthandelen og for de betydeligstes vedkommende solgt i udlandet.

Saa snart Oppermann havde faaet sin bestyrelses mandat til at optræde, er han øjeblikkelig taget til Nysø for at tale med lensbesidderen, baron *H. Stampe* og har ogsaa talt med amtmanden over Præstø Amt, kammerherre *A. Vedel* i Næstved – det fremgaar af brevarkivet i Thorvaldsens Museum. Den 12. Juli 1921 sender han bestyrelsen for Historisk Samfund for Præstø Amt et brev, hvor han siger, at Thorvaldsens Museum hverken har midler eller plads til at overtage samlingen paa Nysø, og opfordrer samfundet til at virke for »at bevare Nysø-Samlingen som et samlet Hele i offentligt Eje, og, som naturligt er, i en selvstændig beskeden Bygning i Nysøs umiddelbare Nærhed«. Han har oven i købet opstillet et overslag over omkostningerne:

Samlingens Erhvervelse	ca. 50.000 Kr.
Bygningen, udv. Maal ca. 200 Kv. Alen	– 30.000 –
Installation	– 10.000 –
Forskelligt	– 5.000 –

Ganske vist meddeler amtmanden, som fik en genpart af dette brev, 14. August 1921 i en haandskrivelse, at det historiske samfund ikke ejer en rød øre, men han har talt med undervisningsministeren, *Jacob Appel*, der var sindet »at søge en Bevilling til Samlingens Bevarelse paa Stedet«, og med lensbesidder Stampes værge (godset var under administration dengang), grev *Christopher Knuth* til Lilliendal. Den sidste, siger kammerherre Vedel, »ansaa det som rettest, at *alle* Thorvaldsens efterladte Værker paa Nysø overtages af Slot, Amt eller Kommune for Vurderingssummen (dog med undtagelse af indmurede Friser). Stampe skulde saa yderligere overlade Kjøberen Brugen af 2 Stuer i Kavalersfløjen til Opbevaring af Samlingen og aflevere dem i fuldt istandsat Stand adskilte fra den øvrige Del af Huset, medens Samlingens Ejer skulde overtage den indven-

Heinrich Buntzen: Nysø, set fra haven. Til venstre Thorvaldsens atelier, som baronesse Stampe lod opføre til Selvportrætstatuen. Tegning, blyant. Ca. 1843. (Thorvaldsen Samlingen paa Nysø).

Th. Oppermann (1862-1940).
Direktør for Thorvaldsens
Museum 1921-32.

dige Vedligeholdelse af Lokalerne.« Selv om »en egen Museumsbygning i Haven ved Vejen [Oppermanns forslag] vilde være at foretrække,« tilraader amtmanden, at man »bliver staaende ved et laant Lokale i Kavalerbygningen indtil videre«.

Det forslag fra grev Knuth, som kammerherre Vedel refererer, er ganske interessant. Thi det er jo det, der blev gennemført tilsidst.

Oppermann fortsætter sine forhandlinger. Han synes at have foranlediget, at Lensnævnet under 30. Dec. 1921 bringer sagen om Nysø-Samlingen for Undervisningsministeriet, og efter opfordring af departementschef *K. Glahn* sørger han for en henvendelse til samme ministerium fra Thorvaldsens Museums bestyrelse den 20. Januar 1922.

Vi skal ikke gaa videre i detaljer. Det her meddelte maa være tilstrækkeligt til at give et indtryk af Th. Oppermanns andel i Nysø-Samlingens tilblivelse.

*

*

*

En anden betydningsfuld person i Nysø-Samlingens historie er Lensnævnets sekretær og senere formand, *L. Ingerslev*. Hans andel i samlingens oprettelse kender jeg kun fra hans egne mundtlige meddelelser.

Lensbesidder Henrik Stampe (1878-1925) til Baroniet Stampenborg.

Af hvad han fortalte, fremgik, at det, der især interesserede ham, var den mulighed, som denne sag gav til at fyldestgøre de noget uklare ord i lovens § 6 om, at »Genstande af kunstnerisk eller historisk Værdi ... kan, forsaavidt de udgør en Samling, gøres tilgængelige for Almenheden efter Regler, der fastsættes af Nævnet efter indhentet Forslag fra Besidderen«. Hvad havde man ment med disse ord, og hvordan havde man tænkt sig dette realiseret, naar der overhovedet ikke var knyttet nogen midler til realisering af en saadan offentlig tilgængelighed? Nysø-Samlingen var det eneste tilfælde, hvor man fik lejlighed til at føre denne bestemmelse ud i livet. Det var aabenbart rent juridisk en tilfredsstillelse for Ingerslev paa den maade at have kunnet fuldbyrde lovens ord saaledes, som det var hans pligt som embedsmand.

Forøvrigt forstod jeg af hans forklaringer, at det navnlig var blevet hans opgave at finde udveje for – sommetider aabenbart omveje til – de nødvendige økonomiske midler til planens gennemførelse. Det skete ved spil bag kulisserne. Selv om man ikke hører eller ser noget dertil i papirerne, er det mit indtryk, at Ingerslev paa dette punkt har haft en væsentlig andel i samlingens tilblivelse, og næppe den letteste.

*

*

*

Der er et punkt i Nysø-Samlingens oprettelse, der staar lidt dunkelt – dette, at en betydelig del af samlingens kunstværker er limform-afstøbninger leverede af Thorvaldsens Museum. Hvorledes er de kommet her?

Ogsaa dette oplyser museets bestyrelsesprotokol. I mødet den 19. Februar 1924 meddeler Oppermann, at han har haft »en Del Forhandlinger, der var resulteret i, at man vilde overlade Museet C.A.Jensens Portrætmaleri af Baronesse Stampe og nogle original Tegninger bl.a. Portrættet af Miss Mackenzie, mod at Museet til Gengæld leverede nogle Afstøbninger til Erstatning for de medtagne Eksemplarer i Nysø-Samlingen«.

Videre findes der i museets arkiv nogle papirer, hvorefter fremgaar, at Oppermann har haft møde paa Nysø med Andrup og kunstgibser N.Ferdinandsen, og at man da er blevet enige om at »rense« nogle af de gibsværker, der skulde overgaa til samlingen. Desuden har Oppermann nedskrevet en fortegnelse, omfattende 49 nr., over »Thorvaldsens Arbejder paa Nysø, af hvilke der muligvis skal leveres Afstøbninger«. Paa en anden, tilsvarende, maskinskreven liste har Oppermann afkrydset de kunstværker, hvorefter »Museet skal levere Afstøbninger«, aabenbart 25 stkr., og blandt gibseriets papirer fra 18/12/24–6/5/25 ligger en liste, der tilkendegiver, at museet har modtaget 1) C.A.Jensens portræt af baronesse Stampe (værdi 8.000 kr.), 2) Miss Mackenzies Portræt (værdi 1.000 kr.) og 3) 30 haandtegninger (à 100 kr.) og i stedet for den 23. Marts 1925 afgivet 25 afstøbninger, nemlig 1 buste, 20 relieffer, 2 relieffriser og 2 statuetter.

Bag dette ligger vistnok den omstændighed, at man paa Nysø har hvidtet de gamle gibsværker fra Thorvaldsens tid for at gengive dem deres oprindelige hvidhed, naar støv havde sat sig fast paa dem. Det havde de naturligvis ikke saa godt af – det gik ud over formens og fladernes følsomhed i modelleringen. Af den grund har Oppermann og Andrup aabenbart udskudt de fleste af dem og erstattet dem med nye, friske afstøbninger, der virkede mere imponerende og ikke »medtagne«. Som samlingen staar i dag, kan det konstateres, at 4 buster, 20 relieffer, 2 relieffriser og 3 statuetter stammer fra Thorvaldsens Museums gibseri. Resten er gamle Nysø-Originaler.

Museumsmæssig kan denne fremgangsmaade nok kaldes betænkelig. Det var jo dog af de gamle værker, museet skulde oprettes, og saa slemme ser de hvidtede Nysø-skulpturer nu heller ikke ud. Det er endda muligt, at de for nutidsøjne vilde give samlingen større pondus end de nye afstøbninger fra Thorvaldsens Museum. Heldigvis eksisterer de gamle gibsværker allesammen endnu. De tilhører Nysøs ejere og bevares i god behold dels paa slottet, dels i Thorvaldsens atelier i haven.

Lenssekretær og formand for Lensnævnet, senere Overformynder Laurits Ingerslev (1878-1958).

Museumsinspektør, senere museumsdirektør, magister Otto Andrup (1883-1953).

Afstøbningerne fra Thorvaldsens Museums gibseri optræder altsaa i Nysø-Samlingen i kraft af et mageskifte eller en byttehandel, eller hvad man nu vil. En mærkelig byttehandel, kunde man synes; thi lensbesidderen, som afgav disse fornemme kunstværker, fik jo ikke betalingen, de 25 afstøbninger – de gik til den offentlige samling, som man var i færd med at oprette.

Forsaavidt er det meget logisk, at Oppermann i museets fortegnelse over ny erhvervelser selv har indført C.A. Jensens portræt (1/8/24) og »Tegninger af Thorvaldsen« (Okt. 1925) som gaver fra lensbesidder Stampe. Baron *Henrik Stampe* (1878-1925) var i det hele gavmild over for Thorvaldsens Museum. Som gaver fra ham forekommer i samme fortegnelse (Okt. 1924) en puster, »som Thorvaldsen skal have benyttet paa Nysø« og (sidst i 1925) »Thorvaldsens 2 Stambøger« og hans »Rejselommebog«, d.v.s. ganske interessante erhvervelser for museet, navnlig den sidstnævnte.

Forklaringen paa hele dette forhold ligger vistnok deri, at besidderne ved lensafløsningen skulde svare en afgift ogsaa af de kunstværker og lignende løsøre, der hørte til fideikommis'et, for at modtage disse som fri ejendom. »Mageskiftet« – i forbindelse med de originalværker, der blev overført til Thorvaldsen-Samlingen – er formentlig et udtryk for, at baron Stampe erhverver ejendomsretten til alle de øvrige kunstværker m.m., der fandtes paa Nysø, og paa den anden side for, at Thorvaldsens Museum med afstøbningerne betaler de særlige kunstværker, som man fandt burde opbevares dér, og som man muligvis, efter Oppermanns skriftlige udtalelse, ikke havde penge til at købe.

Som man ser, har Oppermann faaet god og uventet støtte i en af de første nyindretninger, han foretog i Thorvaldsens Museum. Allerede i sit første bestyrelsesmøde 12. Maj 1921 foreslog han, at der skulde oprettes et gibseri i museet – saaledes som der havde været tidligere – det kunde formentlig blive en god indtægtskilde. Til indretning af dette og ordning af museets lager af gamle forme søgte han April 1922 en ekstraordinær bevilling paa 1.500 kr. og til supplerings af formbeholdningen 3.000 kr. paa budgetforslaget for aaret 1922/23 (forslaget vedtaget af bestyrelsen 1/10/21). Det er næppe sandsynligt, at gibseriets oprettelse og leveringen til Nysø-Samlingen fra begyndelsen har haft noget med hinanden at gøre, men de kom til at passe meget belejligt sammen.

Iøvrigt var baron Stampes »gaver« en højst værdifuld erhvervelse for Thorvaldsens Museum: Et af C.A. Jensens smukkeste og mest indtagende portrætter, hele Nysøs samling af Thorvaldsen-tegninger, monterede paa 81 kartoner, samt det meget interessante portræt, som Thorvaldsen havde tegnet af Miss

Kammerherre, amtmand Axel Vedel (1859-1937), amtmand over Præstø amt.

Kammerherre, hofjægermester, greve Christopher Knuth til Lilliendal (1855-1942), administrator for Baroniet Stampeborg.

Mackenzie, og som Miss Mackenzie havde sendt tilbage til ham i overrevet stand, og endvidere i tilgift pusteren, Thorvaldsens stambøger og hans dagbog fra hans første tid i Italien.

*

*

*

For nu at vende tilbage til vort udgangspunkt: *Andrup* og hans andel i Nysø-Samlingens oprettelse, saa siger den skriftlige overlevering derom kun, at det var ham, der satte sagen i gang ved sin henvendelse til Oppermann. Til gengæld taler de bestaaende realiteter deres urokkelige sprog. Det var ham, der indrettede samlingen med bistand af arkitekt *Carl Lundquist* fra Hillerød (*Andrups* egen by), ham, der stillede museet op, og ham, der skrev dets første katalog – kort sagt, han var museets egentlige organisator. Mundtlig understregede *Ingerslev* over for mig det store arbejde, *Andrup* havde gjort for samlingen og lagt i den, og han betonede, at *Andrup* havde meget store fortjenester af dens oprettelse.

*

*

*

Vil man besvare spørgsmaalet om Nysø-Samlingens stiftere, og det er det, der var meningen med denne artikel, kan man vist sammenfattende sige,

at *Th. Oppermann* fik den idé at lade Thorvaldsen-Minderne blive paa Nysø som offentlig samling og forberedte jordbunden for sagens gennemførelse ved sine energiske underhaands-forhandlinger - han er saaledes den primære ophavsmand til samlingens tilblivelse,

at *L. Ingerslev* gennemførte projektet juridisk og skaffede de fornødne midler dertil,

at *O. Andrup* organiserede, ordnede og indrettede samlingen, saaledes at den museumsmæssig er hans værk.

SIGURD SCHULTZ

Thorvaldsen Samlingen paa Nysø. – *Foroven*: Interiør fra »Salen«, med originalmodellen til Selvportrætstatuen. – *Forneden*: Interiør fra »Familiestuen«, med originalmodellerne til de to relieffer, der skildrer livet paa Nysø, til venstre Thorvaldsen arbejdende, i samvær med baronesse Christine Stampe og tre af børnene, til højre baron Henrik Stampe (1794-1876) (efter badet) med de to sønner.

BILAG

Lov om Lens, Stamhuses og Fideikommisgodsers samt de herhen hørende Fideikom-
miskapitalers Overgang til fri Ejendom. Stadfæstet af H. M. Kong Christian X den
4. Oktober 1919. (Kbh. 1919).

§ 6.

Genstande af kunstnerisk eller historisk Værdi, der har almindelig Interesse, skal,
naar de overgaar til fri Ejendom i Henhold til § 1, forblive her i Landet og kan, for-
saavidt de udgør en Samling, gøres tilgængelige for Almenheden efter Regler, der
fastsættes af Nævnet efter indhentet Forslag fra Besidderen.

Ved saadanne Genstandes Salg skal der ved den første Afhændelse erlægges en
tilsvarende Afgift som den, der ved Frigørelsen blev erlagt for de i øvrigt til Besid-
delsen hørende Værdier, samt gives det offentlige Forkøbsret til den Værdi, hvortil
de ansættes af et af Ministeren for Undervisningsvæsenet udmeldt sagkyndigt Skøn.
Fra Bestemmelsen om, at de heromhandlede Genstande skal forblive her i Landet,
kan der, mod at Afgiften fordobles, dispenseres af Ministeren for Undervisnings-
væsenet.

Hvilke Genstande der falder ind under nærværende Paragraf, afgøres af Lens-
nævnet.